

Wil gbɛ̃nsê dùkù pĩnólε

Connaître le corps humain

Traduction du Djoula: Ouattara Maoua
Barro San Moussa
Rédaction: Pleis Trudi
Illustrations: Djané Iburahim

Association pour la Traduction de la Bible en Toussian
B.P. 416, Toussiana

Sébéy yah yónóle

Sébéy mè yah mó-ńsah ñgbë ye kí pi kǎrn gben píntenó náh, sâhpú wil gbënsê ànê ké tân dùkù pînyïnolé. Nê tɔ-á kí pè kɔ pè kí tɔnsâhnó dùkù pî, nê-á Yam yahle n kɔ névi tyí, té lènolé ñne n kɔ.

Nóno-á sébéy mè vi mo kèpikì wey sôko pépi yni we yò:

Blesi Yilbudo, Yala Layon

Sali Pafadinamu Faranswale

Ayisata Sanu, Anatoli Yameko

Mirkí pí-òle : Yibrâhima Jane ye : nê-á n wil wénpi kwó-ńsah ñgbë
sôko.

Nóno-á kè vi mo Wîn Wey sôko.

Watara Mawa, Barro San Moussa, Pleis Trudi

Ye 2008 yomo ñwô sôko ye sébéy mè vi mo.

L'alphabet utilisé dans cette publication est une orthographe provisoire. Elle est en accord avec l'alphabet arée par la Commission Nationale des Langues Burkinabè.

Première édition

Première impression

Première trimestre 2009

© Tous droits réservés

Association pour la Traduction de la Bible en Toussian

B.P. 416 Toussiana

I. Wil

Névi wil gbénsê tâñ tâñ ñgbnɔlε

Á wil gbénsê sôkɔ, á kí fẽ tâñ tâñ ñgbnɔ tɔñó we :

Yō mε
Kènkāh mε
Gbâñ ànê gbyêh mε

Yō sôkɔ : Yògbèkè ànê yah ye mε. Né yèwahtáhkì ó náh, yòyén mε yògbèkè pól vike tū. Yí, ànê mní, ànê vyâh selle, nê-á vyâh kore vi, sépi mε yah sôkɔ. Yègbí mε yō ànê kènkâhne n kwɔrɔ n mɔ wẽ sôkɔ.

Kènkâhne : Kègbèl náhnáh mε ké yòtah tẽ yîn; sépile néngbárgbél ye. Ké gbyêh sô yah tîn mε mármár.

Gbâñ ànê gbyêhne : gbènkèy ye n tẽ n sah gbâñe kènkâh tyí. Gbò nûkú nûkú pól tyí tâñ tâñ tâñ tâñ mε, sô-á syikule, ànê lèsanné, ànê gbénnahle.

Syî ye n tẽ n sah gbyêhne kènkâh tyí. Gbâhkì nûkú nûkú pól tyí tâñ tâñ tâñ tâñ mε, sô-á syikule, ànê lèsanné, ànê gbénnahle.

A. Wil sôkɔ yî nónó pí dûkù-á mε nûkûle ànê sétâh fi fi yîlε.

Wil sôkɔ yî nónó pí dûkù-á mε nûkûle ànê sétâh fi fi yîlε. Nónó-á n pí tâñ nôpile : wil kègbèl pól ye, ànê kò kèsâhrile, ànê wil tâñ tâñ nónó-á ále n yohni n mɔ.

Kwónó gbenne (1) : Wil sôl ànê wil gbénsê tɔñsâhnó yôrele.

Sé tõ n sah dûkûle:

Wil sêlle, sêl mármár yó ye, nê-á me wil gbénsê pól fôkô tû. Kè me nûrûle, ñ té ne n tê gbímgembí.

Wil sêl yôrele:

Wil sêl me wil gbénsê pól fôkô tû sah, té vûrû yahle n kô ké tyí, ànê tyah vyâhnôle, ànê nèngbõne, ànê nyân pyele, ànê yî nónô pól-á n tahli wil tyí. Wil sêl dlo yahle n kô wil gbénsê tyí, sô-á: pínyonôle, ànê súkénôle, ànê yî nónô pól-á wil gbénsêle n kwlo.

Yôre náhnâh me wil sêl tyí. Kè myèh sôkô pi náhnâhle n wilki wil gbénsê sôkô.

Wil sêl tônsâhnôle:

Wil sêl-á me n tê té me nûrûle sê, képah ye nèngbõ kô kè n ne n tahli ké tyí súú ñ kélé n silki n pî pile, nê-á myèh tókónó yahle n kô. Képah-à pî, tahli tahli yî, ànê Yam pye túkù n tahli wil sêl tyí.

Sômesô wil gbénsê yîne wèlnôle ni ànê kònôle. Yam pye ànê pi nónô-á me wil gbénsêle yô, kònò sépi wu n to.

Sô-á yímukú, képah náh pî kâhngbârn nónô-á n we yôyén ànê wil gbénsêl sìlkìnô sôkô.

Áyâh ne yímukú képah náh pî kâhngbârn kâh n de á sôkô, á ye ne n wel, à mó á flôle n wu palle.

Kwónó ní-òle (2)

Wil kègbèl pôlle

Yah yónôle

-mìnì ye

16. Syi yîle: syi wâlpì me, ànê syi syisyikile. Té yé sé yî téló yni kwâh.

17. Yé yah yónô pèpey tê pôkô mô:

Yî nónô-á me syi sôkô sépile :

-pênkân ni ye

-ni ye

-tô ye

-pné ye

18. Yé yah yónô pèpey tê pôkô mô:

Kâpôtí dyínj-á névile n pwah n mô Yam nónô sôkô, sé yni we yò:

-sòpísí ye

-syi syô Yam ye

-sida ye

19. Yé yah yónô pèpey tê pôkô mô

- Yam yah kô kô syey fûnj yamnô túkù syibûle n pî

- Yam yah kô kô syey fûnj yamnô túkù yahle n kô.

20. Kwâh nê me tahli tahli yîle ?

12. Yé yah yónó pèpεy t̄e pōkō mō:

Yōke nónó yni-á wārkı gbyēh sō sōkō, yè tāhkì kō kō tyínō pōkō mō.

-séngbyō ye

-kō ye

-nūrī ye

-mònē ye

-dukey ye

-nār ye

-mánkrō ye

-màsákú ye

-sóhnkókì ye

Wil gbèl pól tükènmónóle, gbèl pló lègbām pló kwārtōnō (208) ye.

Kègbèl pólle

Kègbèl pól yáhnó ye á kō á kí fē n sō n e gbèl duke-á mē dō. Ntē sè kí fē tuke mō tān tān tōnì sōkō: gbèl sâl mē, gbèl tuke mē, ànē gbèl fāmne.

Gbèl dukelē

Gbèl sâl yōrelē:

Wil kègbèl ye wil gbēnsē kō kē n tē n wē n sū n yīn. Képah ye, névi nê gbyēh nínì-à kwōkì yínntēnō n tah n tyí.

13. Tir nê yīn mē, ànē dùkù nê mē néví yīnē à yāhfāndeke pī wòkō tyí ?

14. Yé yah yónó pèpεy t̄e pōkō mō:

Tō n tō n sah nī sōkō.

-gbī ye

-mìnì ye

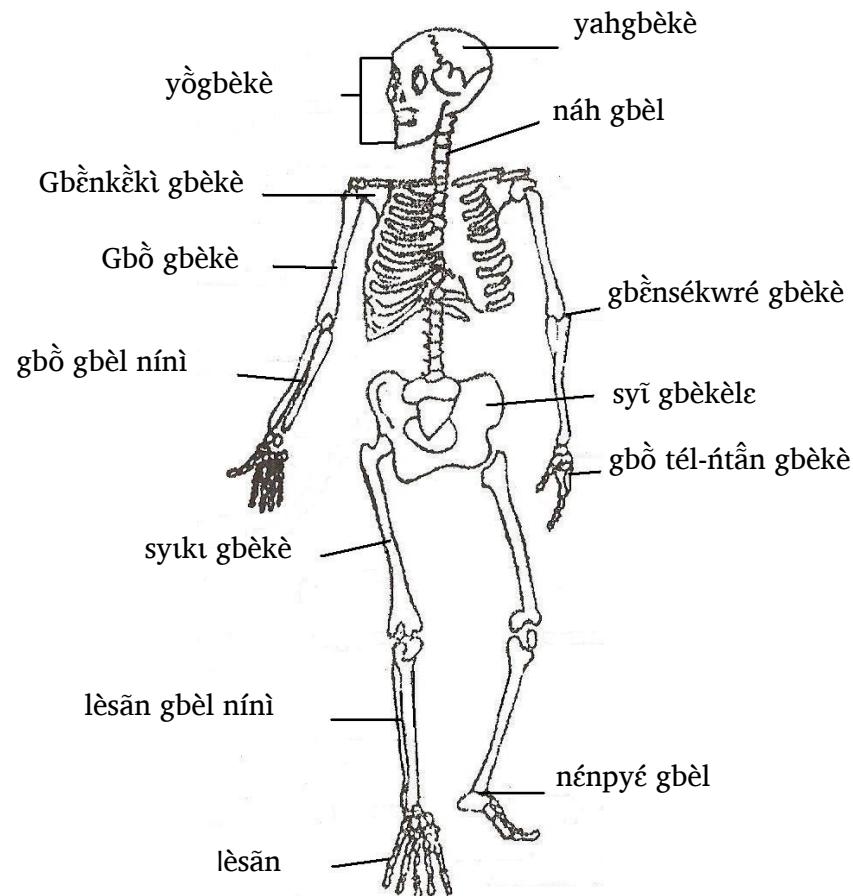
15. Yé yah yónó pèpεy t̄e pōkō mō:

Áyāh mē kē tyí ne á vūrī ànē kémínkàrn yah kō á gblōy tyí, sē gbíne, á ye kémínkàrn syibī tū, á mó nyāh séntuké syi, à mó sē à mo gbínnō ànē fnētirnō vike.

-gbī ye

Gbèl me télnjle wẽ tyí. Gbèl tél-ńtân ye sè tel wẽ tyí, nê-á á kõ à n tẽ n we ne werke.

Wil kègbèl pól t̄nsàhnó dùkùle

- tō sōkō ni ye
- tō sōkō yî pérpér ye.

8. Yé yah yónó pèpey tè pōkō mō:
Sró ànē tō-á kí fē pō yam nónónē:

- súmáyá ye
- tōkōtōkōni ye
- tō kàhntnōnō yam ye
- fōkō kyénó ye

9. Yé yah yónó pèplō tān pōkō mō:
Wil sōkō yî nónó yní-á wárkínjle gbyéh sō, ye yōke vi n mō mō
yî yni pōkō mō sé sōkō.

- fōkōfōkō ye
- nan ye
- kèdahlo ye
- yìngbâh ye
- syisyiki ye

10. Yé yah yónó pèpey tè pōkō mō :
Tō, wèrn, ànē káfé ye n pō n pō tō kóló pèpeyne wil gbénsé sōkō.
-gbü ye
-mìnì ye

11. Yé mì n mō mō yî yñinō t̄nó kwâh.

Gbènkèngbèkèlè :

- Gbèkè flèyy ye
- Gbèkè téré ye
- Gbèkè fãbkì ye

6. Yé yah yónó pèpey tè pôkô mɔ:

Tô sôkô yî pérpér kal tô sôkô yî syôsyôle.

- gbiye
- mìnì ye

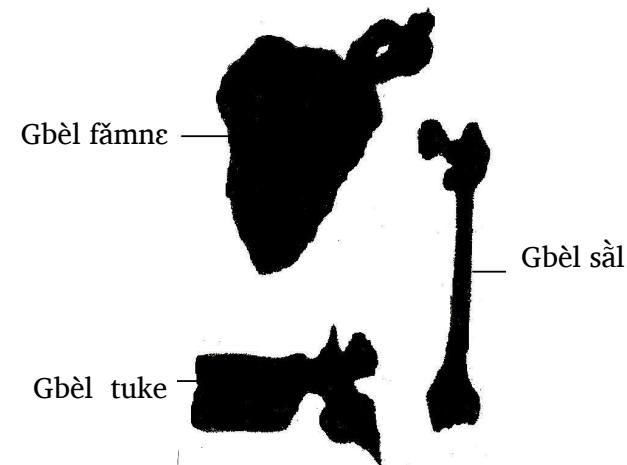
7. Yé yah yónó pèpey tè pôkô mɔ:

Yam pye-à de wil gbénsê sôkô, nê n fwo kélé?

- tô sôkô yî syôsyôle

Gbèl súnóle

Áyâh me ké tyí ne á wil gbèl sû palle, á yînse à yôke pèplôle n yô, yî dukeno tõnô-á me nónó sôkô. Yô yô yî nónó-á wille n pu, sô-á kôle, ànê yéñkyôle, ànê nónôle, ànê séngbyôle. Yô yô yî nónó-á tähkile wille n kô, sô-á fârkôkèlè, ànê wurlè, ànê kwilôle. Yô yô yî nónó-á nyân yahle n kô á tyí, sô-á sésân pyele, ànê mònéné, ànê sénknôle. Á wil náh fë tähkì we, né sépi náh.

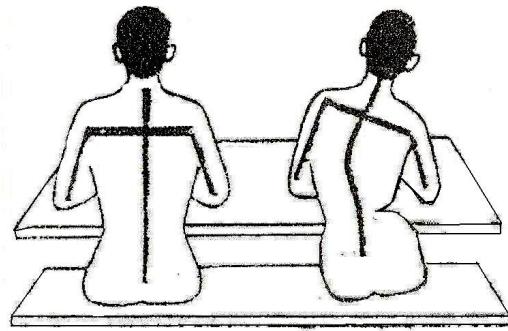

Wénpì tyí pèkè kal, pépi nónó tyí-á sé yêtôle pé tyí pé kyâhnó sôkô.

Wil kègbèl pól wë fin mɔ dûkùle
Wénpir-à me kyâhnó sôkô, té à náh tõnì kyâh te, ñ wil gbèl náh tõnì sû. Képah yînse, gbèl kî fë kékî. Képah ye nkéne n kékî náhgbékèlè, áyâh n kô tê nkéne palle làkwèlsonó sôkô. Á yînse à

wénpile n tē palle, à mó tē dükù, ànê yin dükù, ànê kō düküle
péle n wékì gbímegbí.

Kō tē dükù pèpeyne kō tē dükù nê náh ple

Wil kègbèl pól pínyonc düküle

Gbèkè kí fē kwó, képah n ye gbèkè kwlónlé. Gbèkè
tél-nsah-à wil ké swó sòkó, képah ye tíkénlé. Té nyah-á n tike
súú, képah ye gbènkàl tél-ntâne. Kègbèl tél-nsah yâhkì tó-à tó,

2. Yé yah yónó pèpey tè pòkò mò:

Áyâh tó sán swah syi dú yó sòkó à sah, dò kwéy á kwâh ne we ?

- Ni yíséfílkì kétò ye
- Tó sòkó yí syésyé ye
- Yam pye ye
- Tó kúnó ye

3. Yé yah yónó pèpey tè pòkò mò:

Névi tíkénlé:

- Gbèkè kwónó ye
- Yâhkì tónó ye
- Gbèkè fàrkìnó ye

4. Yé yah yónó pèpey tè pòkò mò:

Wil tâñ tâñ nónó-á ále n yohní n mò, sé nónó yni-á wârkínlé
gbyéh sò sòkó, yé sè pòkò mò.

- Mní ye
- Yèwahtáhkì ye
- Yí ye
- Yní ye
- Gbò tâh ye
- Nénpórí ye
- Ní ye
- Yékwérké ye
- Wil gbénsê ye

5. Yé yah yónó pèpey tè pòkò mò:

Yam yah kō kō syey fūnó yam yahle n kō, té sérómú wō n mō yam gbíne. Pàh névi fū yam yó yah kō kō syibule, syibü ni mè névi wil gbénsê kyī n mō, kě sohrü ko ko kwâh pī n sah tē tō sōkō, nê-á kī n wil gbénsê kō kē kī tē we yam mè dükù kénknole n fwo.

Áyâh me ké tyí ne á yam yah kō, á yīne à pī dükùnó túkùle n kyɔmì.

- Á yīne à ne me yályál.
- Á yah ne á súmáyá yah kō, á yīne à kéminkàrn yah kō.
Á ye ne n sē kéminkàrn fwō sō, à mó gbén gbòplō fil fwō, à mó ni fwònde-ntâñ yah vike ànê sénknole.
- Á yīne à kō pínóle n kō, nê-á kī á wilki sèsòhnì ténó sōkō.

Yam nónó-á soh soh yamne, á yīne à sé yah kō kō syibü fū.

Píkinyahnole

1. Á wil gbénsê vyāh syípú pī yî nónóné ?
2. Yé yam pye ko dükùnó yísyó yo.
3. Kwâh nê n pī té névi n yó ?
4. Yam syibü pínó ànê ké yah kònó se pī nukúle?

Kwónó gbõnkwarni-ôle (17) : Píkinyahnole

1. Yé yah yónó pèpèy tè pōkō mō:

Tyi nónó pínó me wil gbèl pól n yohni n mō wil gbénsê sōkō?

- Tô tónó ye
- Wil gbénsê wérkénó ye
- Mùnmɔnɔ ye

té gbèkè yō náh wil ké swō, képah tō n ye tíkénóle. Létóhkì ye n tike súú. Képah n pī fàrkìnó sōkō.

Áyâh ne dlo nōpi káh á nō, á yīne à á gbljyné n kyɔmì.

Kwónó tō-ôle (3) :

Wil kò kèsâhrü ànê ké yorele wil gbénsê wérkénó sōkō.

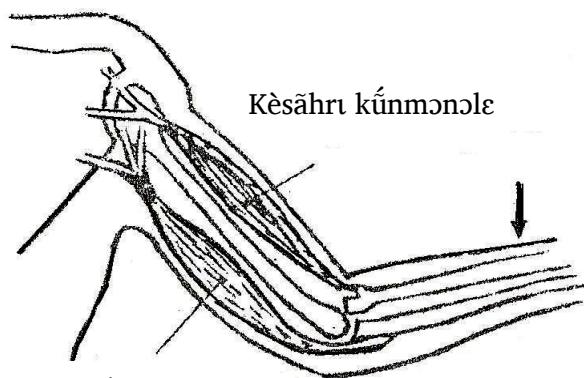
Ké yah yónóle

Wil kòle, kò kèsâhrü ye nê yah-á me gbɔ̄lù. Yî fárfár t̄t̄ yísyó me ké vike tū. Wil kò túkù me télñole gbèkè tyí ànê yâhniné. Kèsâhrü dukenɔ kyekwé (500) kékō me á wil gbénsê sōkō nónó-á n kū n mō té n tō n mō n pne.

Kèsâhrü yorele wil gbénsê wérkénó sōkō. Kèsâhrunó túkù me sàh kū mō, sě gbèl yɔrì sè kō sè n werke.

Kèsâhrunó túkù me, sépi tòle n pī yōke vírínó sōkō fōkō tah, sō á fōkō tah tyíle. Sē tè ye kèsâhrü á kō á n fē n kō kwâh tōkō, à n fē

n kɔ yīn, à n fē ne n to, à n fē ne n yō, ñ té n fē ne n wō, à tahli sēnkñō náhnáhle.

Áyâh á gbò tɔ mɔ

Áyâh á gbò kū mɔ

Tɔnsàhnó dùkùle

Kèsâhri nónó-á tòle n pi, sè n pi gblò gblò ñ té tâhkìle n we.
Képah ye, kêtɔbì ànê sésân kwâhpu gbân n ne tâhkì ó sé.

Kwónó nyâh-òle (4) : Wil tân tân nónó-á ále n yohni n mɔ.

Wilsêlle

Nénpórile

Yíle

Mnîne

Nîne

Kwónó gbõnkénukò-òle (16) : Yam syibì pínó ànê yam dyàh ténôle:

1. Yam syibì pínôle

Kè yo kwónó yó sôkɔ ne, nyân-á ále n tē gbî nê-á á wil gbénsê vyâh syipú nónó-á tô sôkɔ yî pépérle, sàh tê kwâl yam pye fwónó tyí. Áyâh me ké tyí ne á á wil gbénsê yohni n mɔ yam pye fwónó sôkɔ, á ye syeyne n wɔ à yîne dòktôrbí yónôle. Syey duke me dò. Sé pól ànê sé tân ye wil gbénsê sôkɔ. Sé ye syibì yó yam pyele n two, syibì yó n mó wílnvyâhnîne n two. Sé túkù yónôle n pi fônffô, ànê sénknô náhnáhle. Kèyâhlé yam pye túkù-à tnɔ kah, wil náh fê ké gblöy two n syi. Képah ye, pë sérómû mɔ tê sôkɔ, nê-á kì tô sôkɔ yî pépér yohni mɔ kì yam pye two. Sérómû n mɔ névi sôkɔ vyɔrì-à tê pi yo gbî nêne. Kéne vyɔrînô túkù ké fê syîmí nyânné névi tê, nê-á tétánôsile.

Áyâh n yo, á yîne à kyî dòktôr fô. Á náh yîne à kèpìkì syeyne n wɔ á gblöy, né dòktôrbí náh nê yo á tyí.

2. Yam yah kònôle

Á yîne à nîy yeyne n wu syey túkùle, sô-á álkôlle, ànê nôré syîsyâhne, nónó-á kì fê yam pye ko wil sêl yô ànê nîy sôkɔ. Névye gbôpú ànê dòktôrbí túkù yam pyele n ko pé tô pi pi vyô sôkɔ dukenç yîsyô sôkɔ: Pë tô pi pi vyô nôpi wu n de, ñ té sè dah n mɔ ni kònó sôkɔ. Ñ té vyôpî pali álkôl nyâhlé.

Áyâh ne á soh soh yamnɔ yah kô wénpì tyí, sô-á sâhnfîne, ànê ñiwôlî tônnó gbékûle, ànê syîmí yamne, ànê gbépíkírlé, ànê gbyêh kúnó yamne, á yîne à pè fû.

2. Tahlı tahlı yîle

Mín sôkô yî ye séle, nónó-á sé yôkele n wilki wil gbénsê sôkô. Sépi ye sèsòhnìnè, nónó-á n de névi sôkô, wâh kô pí-ńkê kô, sé gbyô-á me nê sôkô.

3. Kàhngbârnne

Tahlı tahlı yî yisyô ye sépi tôle, sàh me névi nê sôkô, së tè tőnè ní wô.

4. Yamne

Yam pye ye ní mô yamne névye sôkô. Tô sôkô yî pérpér nónó-á wil gbénsêle n yohni n mô yam fwónó sôkô, sépi-à tê kwlo yam pye tyí, tir yô náh me ké sôkô, tè kî yo.

- Kéminkàrn ye n soh súmâyá yam pyelé névye tyí. Súmâyá kî fê névi fê, tô sôkô yî pérpér-à tê súmâyá yam pye two kwlo gbí nêne. Áyâh yôke yô yam pye-á me nê sôkô, á fôkô n kye.
- Sèswôlô ye n tôkô yam pyelé yípyâhnì sôkô, sô-á fní, ànê pi, ànê sénknôle n pô yôke yah víké-ńkê silki. Sénknô tân tân sôkô ye yam pye n wil.
- Yam pye túkù n soh súú névye ànê wê wrô. Nónó-á kî fê soh sêntène, sépi ye yô:

a) Gbépíkírlé : sînsîn sôkô ye képah n soh névi tyí.

b) Dí ànê sê wê tnâ sênnó yamnole, ànê sidale, sépi n we wê tnô sênnó sôkô, gblôy kyòmìnó-à pí-ńkêne.

Wil sôlle, yâhnùnpì me dò kô sôkô, té me télnôle yòfîn tyí. Sépi ye á kô áyâh tû kwâh tyí, á kô kôdùkù pî, kâh me vyâhnôle képah náh pî vînôle.

Nénpôrile, képah á kô à n pî ne sùkàr-á me syînsyî, képah náh pî, pñe-á me déndén yôke sôkô. Kâh se mó me páhpáh, à n pî.

Yîle, së á kô à n fê yiyinìnè n we, ní té n tê n we sè wah wê sôkô. Mnîle, képah á kô à pannne n nohni n wah wê sôkô.

Nîne, së á kô à n fê wey ànê yînpô, ànê kwlo wêlôle n nohni.

Níkí pwâh me víkénôle kô sôkô tah sôkô tònfekî yôle nê-á kî fê tô. Képah ye níkí pile. Níkí sôkô nûrî yô n ne n wil nê-á pè n ye níkífinne. Kâh pî dò, kô n fê níkí pwâh yah vike.

Tônsâhnó pî dûkùle

Wil gbénsêle: Á pól yîne à nine n wel kònôle à á wil gbénsêle n tô n sah, kâh sô pî ke nukú-ôle gbí sôkô. Yî nónó-á wil gbénsêle n two, á yîne à séle n wu n to kô yô.

Nénpôrile: Gbímegbí áyâh yô te, á yîne à á vyâh wu palle. Képah-à pî, yî nónó-á yamne n mô névi sôkô, á kî sè wu to, sè kâh n pô n mô n gbô á sôkô.

Yílε: Kyòo tnónkàhnó ànê ké ylónkàhnó yílε n kwlo. Á ye á yílε n kyomí, yí pínyonc náh tah. Á ye nèngbō, ànê yáhkí, ànê gbìsyiki, ànê yí vye yahle n kō á yí tyí, ànê sénknolé. Á ye káh á yílε n tuke á gbàn sìlkìnolé.

Mnílε: Á yíne à á mní sòkò tahle n tō sah. Yè nónó-á mní sòkò á ye káh séle n kye. Sépi ye nèngbō, ànê Yam yahle n kō á tyí.

Níne: Níkí pínyonc náh tah. Áyâh me ké tyí ne á níkí pi káh tō, á ye dlo tyahnó túkù we ye, sô-á létâh mínlé. Á náh yíne á kwâh félffelé n dyi á níkí sòkò. Á kí fē á níkíló tō sah fil palle, nê-á kí níkífin ànê nèngbō pi to, sé káh n pō á níkíló tū.

Píkínyahnolé tyi ywɔ̄ ñgbnɔ̄:

Kègbèl pól tânn-ñgbnolé tyi nónó me?

Kû yín me á yíne à niné n wel kònolé, kàh sô ke nukúle gbí sòkò?

Gbèl dukeno sô me gbèl pól sòkò. Yé sé duke nukúnukú wékí?

Gbèl pól yore ñgbé nêne wil sòkò?

Kû yín me á yíne à wénpì kō n tē dùkùle n kyomí?

Yé gbèl pínyonc dùkù yo.

Kèsâhrí tir nêne n peki wil gbénsê sòkò?

Píkínyahnolé

1. Yé syi syô-ñtânn nukú nukú pól yni kwâh ?
2. Kèdahlolé, kwâh yí ye sè n syi. Nte kwâh nê me sè n syi ?
3. Kyòmìnó nê me á yíne à ne n pi, à mó dlo yah kō syi syô-ñtânn tyí?
4. Yore nê me syi syô-ñtânn tyí wil gbénsê sòkò, à yuku wil gbénsê vyâh syinjá ànê nyân yah kònó tyí tiinne?

Kwónó gbõnkwló-òlé (15) : Yam pyele, ànê yí nónó-á n tahli, ànê Yam púnolé.

1. Yam pyele

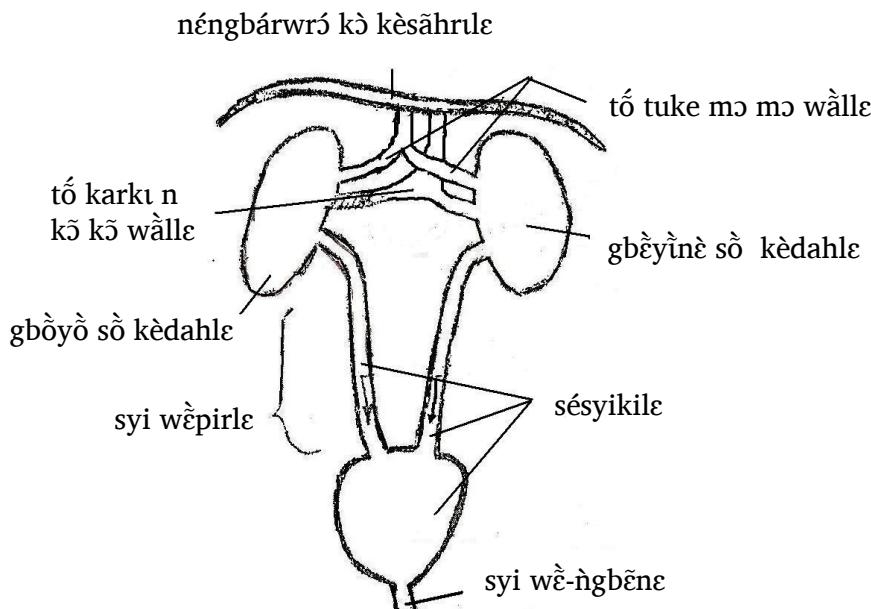
Yam pyele min sòkò yí yisyó ye, nónó náh fē n we yíne. Sè me á gbòpló tyah pól sòkò. Sé ylónkàhnó tè tyí, yí náh fē sè we n pi. Yah yah kwâh nê-á yílε n pi gblò gblò, képah sòkò ye sè n we. Sè n we yáhkí sòkò, ànê sèmin sòkò ànê yoke yíkínó sòkò.

Yam pi-à de wil gbénsê sòkò, té nénpó me yíne kèle, kě ké gblò tō nínó. Kéne Yam pye tókínó nòpi n tō sé gblò tóki nínó nínó. Képah ye, Yam pi nukú kí fē ké gblò tóki pi dò, fô pló këyônó këyô náhnâhle. Té Yam pi náh n kah gbí nukú, ànê lékâh nukú yô té kwâh yó n fē kë ko, sô-á:

- Tyah vyâhnolé: képah ye ñgbòlé dòktorbí pé fû fû pnènolé n so, n té n pyé névi fû kèle.
- Ànê gbîne, ànê yí yisyóle: sô-á kònò, ànê álîkôl, ànê sénknolé.

Yamnó yísyó me nónó-á kí fē syi syō-ñtān tē. Sépi sōkō yó ye syi syō-ñ yamne. Ké yam pi kí fē we yó ni sōkō, ànê pâl nínó túkù sōkō. Névi-à de tē mo kéné ni sōkō, syi syō-ñ yam pi n tahle ñ tē tyí.

Syi syō-ñ yam syibí pí-ñkê kí fē syi syō-ñtān tyáhnáh pí kòkòsì kòkòsì, té kí sè yikí. Kè kí fē kédahlo, ànê sésyiki, ànê syi wâlpì, ànê syi wè-ñgbë yikí. Kàh pí së, kë syi syō-ñtān yïni mō sé tō syinó tō pínóle.

Á sé yïne à á wil gbénsê kô kë tôle n pí? Kàh me yïne kë tôle pí, tir nê yïn me, ànê tôle dûkù nê me?
Wil tânn tânn nónó-á álé n yohni n mō, yé sé yni yo, ànê sé sôkô yó tõ n sah dûkùle.

Wil gbénsê sôkô yîle ànê sé pí pí tânnne

Gbò tôle pínó wil gbénsêle n yohni n mō. Tô syō-ñtān, ànê yôke vi n mō mō kwâh, ànê mìnìnè, ànê syisyikile. Sépi ye n pí képah tôle.

Kwónó kwló -ôle (5): Tô wâlle ànê nûle

Ní ànê tô syō-ñtânn ye pè n ye tôle kô kô wâlle.

Tôle kô kô wâlle dukenó tôle nê me nónó-á:

Tôle karki karki wâlle, nónó-á tôle n tekí mō wil gbénsê pól sôkô.

Tôle tuke n mō mō wâlle.

Tôle wèpîle

Tôle karki karki wâlle, tôle wâl-ñgbñó ye sépile. Sépi tôle pèpèyne n tôle nê-á n wil ni sôkô, ñ kyí wil gbénsê pól pu.

Wil gbénsê səkɔ́ yí-á tő nê silki, képah n səkɔ́ tő wàl yísyóle, pè n ye tő tuke n mɔ́ mɔ́ wàlle, ñ yuku ní səkɔ́.

Tő wèpì me tyí tyí kal yòyénné. Sépi tő karkı karkı wàl ànê tő tuke n mɔ́ mɔ́ wàlle n tel wē tyí wil gbénsê yí səkɔ́.

Nule kò kèsähri yó ye, nê-á me pí pìle. Kè tóne n tekı mɔ́ wil gbénsê pól səkɔ́.

Ní yõrele

Tóne wil gbénsê yoke ye. Ní-à wilki mɔ́ á we, kè me tòle n pí pɔ́npé sɔ́, nê-á tóne n fibı n tekı mɔ́ tő wàlle wil gbénsê pól səkɔ́. Képah ye, áyâh á gbò sah á ní yō, gbèyìnè sòle, à n pí ne kwâh yó-á me n yoko n syiki. Pè kélé n ye ní yókónsyikunole. Képah səkɔ́, tő pèrey-à kyı wil gbénsê pól səkɔ́. Ké sìlkìnó ye nkéne n yuku fɔ́kfɔ́kɔ́ səkɔ́, kàh yini tē fɔ́kfɔ́kɔ́ səkɔ́, yâhkí nê-á ápi n mi, kéné yâhkí kè syi. Kéné tő syinó ye n syɔ́ ní səkɔ́, ñ té n pyë n səkɔ́ wil gbénsê pól səkɔ́.

Kwónó kénukò-òle (6) : Tő ànê kék səkɔ́ yîle.

Yah yónóle

Tóne ni syɔ́ yó ye nê-á n səkɔ́ wàl yísyóle, pè n ye tő wàlle. Tő wàl-á me á wil pól səkɔ́ s̄e, képah ye áyâh á gblɔ́y gbo, tő n ne n wil tő wàlle.

Tő səkɔ́ yîle.

1. Áyâh kúpê yó ko sɔ́-á s̄inné té ñ tő swah syi dû yó səkɔ́, kè n kū. Pè kélé n ye tő kúnole.

Ñte kàh kí pôpô n no lérénó yísyó tyí, áyâh ne we n pi képah ye yò:

Syi wàlpì nínìnè

Sésyikile

Syi wè-ñgbëne

Kwónó gbɔ́yäh -òle (14): Kèdahlɔ́ ànê sé pi wìlkìnó yõrele.

Tònsàhnó pí dùkùle:

Kèdahlɔ́le, yí syɔ́syɔ́ dukenɔ́ nínó yísyó ye névi fɔ́kɔ́ tah səkɔ́, nónó-á me tâhlìnóle ñ náhgbékè tyí. Tő nê-á n səkɔ́ sé səkɔ́ gbímegbí, kě ni, ànê pné, ànê pile n sah sé səkɔ́, sépi n pí syile. Képah n səkɔ́ syi wàlpìle, ñ kyı n tuke n mɔ́ sésyiki səkɔ́. Syi wàlpì ànê syi wè-ñgbëne, pi wìl-ñtàn ye sépile. Té syi wɔ́ n tē sésyiki səkɔ́.

Tònsàhnó pí dùkùle:

Yam nónó n we sê ànê dí wē tnâ sénó səkɔ́, syi syɔ́ yam ye, ànê syi náh yïne fóhnsàhnmonole. Kè sohrule n mɔ́ wil səkɔ́.

Kàpótí dyí-nkéne, kè yam yísyó tolé névile n tē fôfíkì pínó səkɔ́. Sɔ́-á sòpísíle, ànê sidale, ànê sénknole. Yam nópi kí fë syi syɔ́-ñtàn yiki, kí kûne névi yini tē. Gblɔ́y kyòmìnó ye n pwah n mɔ́ névile kéné yamnɔ́ səkɔ́.

Névi náh yïne à fôfíkì óle n pí n kɔ́ n kɔ́. Wâh me s̄e-nkéne á ní-ò yō, wâh n s̄e ñne á yïne ñ kàpótí dyi.

Áyâh kêmínkàrn syibule n tû (musitiko képah náh pî filkile),
á yîne à yâhfân dé-ñtân yîki mo.

Tô kûnó syôô yó ye nê-á pè n ye tõnkwillé.

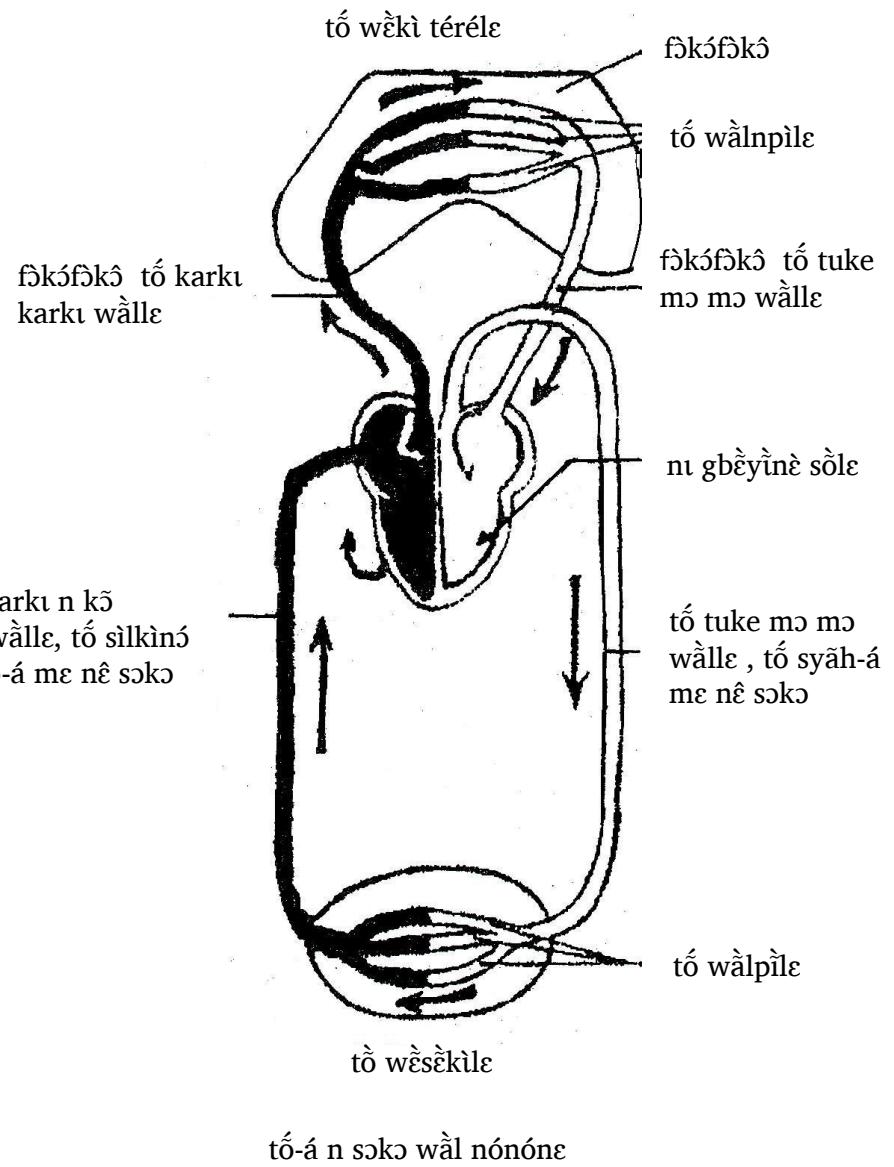
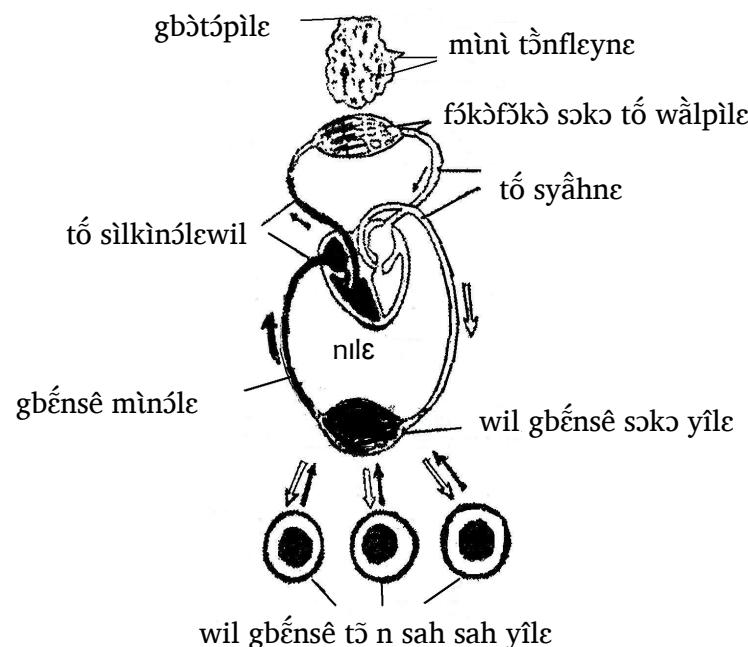
Píkinyahnole

1. Yé mî n mî mî yî yní kwâh.
2. Mî n mî mî yî yô pî tir nêne ?
3. Tir nê yîn me pè ále n kwâ ne yâhkí-á yîne kè ne n we n de wòkò sôko?

Kwónó gbôtô-òle (13) : Syi yîle

Sé yî we yò:

Kèdahloná nínôle

À tahli tō səkə ni yó tyí yíséfílkì ső, nê-á pè n ye tō ninε,
képah náh pi, «serɔmurone» kèpìkì wey səkə.

2. Tō səkə yîle.

Áyâh tō sel mə yah, yah yah kwâh səkə nê-á pè n ye
míkrósíkópìle kèpìkì wey səkə, à yî tyítyí syôsyô ànê pérpér
yisyô we ké ni səkə. Pè kéne yîle n ye tō səkə yî syôsyô ànê sé
pérpérlé. Tō səkə yî syôsyô tân kal ké yî pérpérle.

Kwónó kwärni-òlé (7)

Tō wil gbénsê púnó ànê ké səkə yî nónó-á wil gbénsê vyâhlé n
syi.

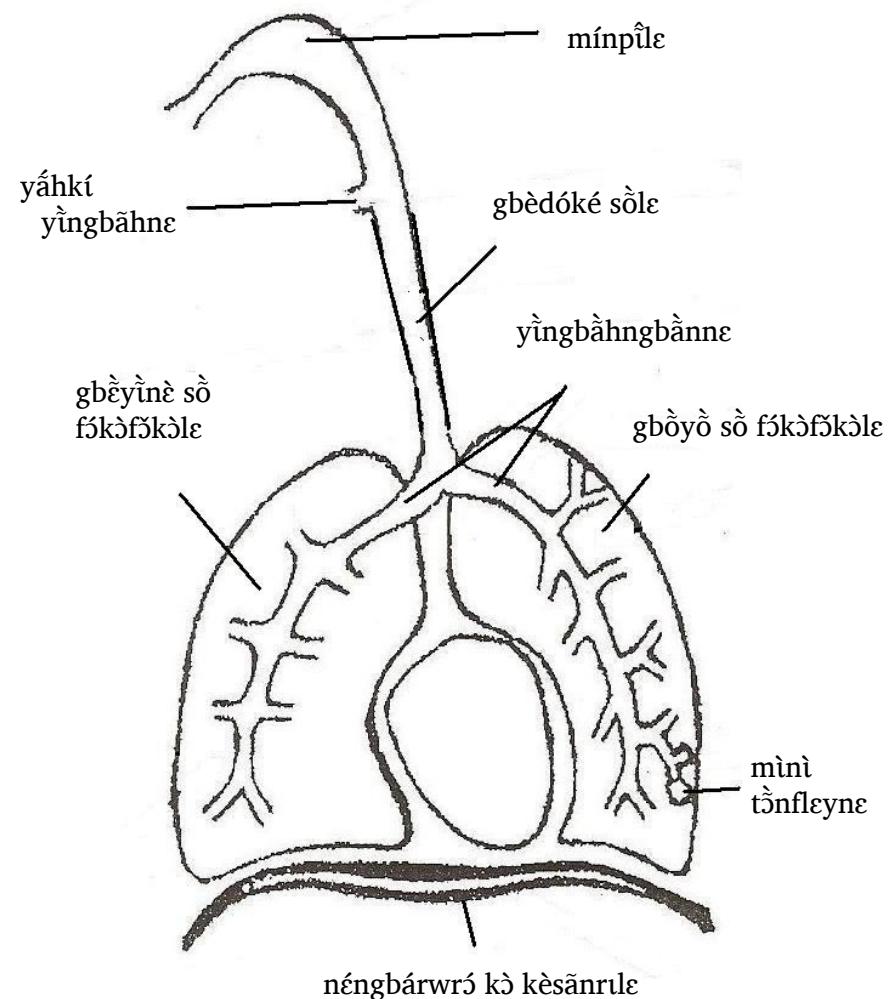
I. Tō wil gbénsê púnóle.

Tō ké yôkele n təkə kàh n səkə gbí nêne dyópi tō wâl səkə. Tō-à
n səkə fôkófôkô səkə, kě mìnì yó təkə pè n ye «kásíle» kèpìkì wey
səkə. Tō-à yini tē wil gbénsê tyah yó səkə, ső-á wil kò kèsâhri
tyah kénkôle, tō-á yôke ànê mìnì nónó təkə, kě sè sah nénpô.

Wil kò kèsâhri səkə pi, ànê mìnì sìlkìnó nónó-á sohrûle, pè n ye
«kárboníkásíle» kèpìkì wey səkə, kě sépi təkə.

Áyâh kwlo kóló sékì yó pínó səkə, pi nê-á n wil á wil gbénsê
səkə, tō náh fë ké pól təkə n səkə.

Mi n mə mə yîle

fókòfókò sòkò. Nénpó sòkò, yáhkí nê-á á n mì, képah tō mè tō n sah. Mìnwlkìnmònò ye n wilki mò yáhkí sìlkìnlé, nê-á sò fókòfókò sòkò. Té mìndenò n mó yáhkí pèpøyne n yòri n de fókòfókò sòkò.

Mì n mò mò vyó mírkíle

Tónsàhnó pì dükùle : wòkò sòkò yáhkí dénlé.

Á ye pān túkùnì dénlé yahle n kō á mní sòkò, áyâh me ké tyí ne á ne n mì n mò palle.

Á náh yínè à ne n mì á vyâhle, á ye ne n mì n mò á mníle.

Á yínè à tir yóle n pì sômesô nê-á kí á willé n wah.

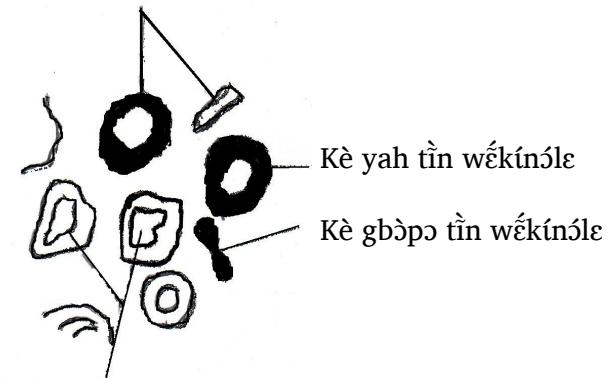
Á náh yínè à á mínpî yah vike yî yisyóle. Á ye ye yáhfân pèplò ne n de wòkò sòkò, áyâh me ké tyí ne á ne n mì n mò palle.

Á yínè à á ví yáhfân dé-ntâñ pì gblò gblò.

Á náh yínè à sétuké syi, à mó á gblò yah vike n sah wòkò sòkò.

Áyâh wòkò fénolé n yal, á yínè à ni mir n mò, à mó wùkah yíkì n mò ànê yáhfân dé-ntânné, nê-á kí nèngbõ kô kè náh n de n pi á mní sòkò.

Tō sòkò yî syôsyôle

Tō sòkò yî pérpérle

Tō pì dükùle

Áyâh n mì, tō kò kèsâhri sòkò pile n wilki kwéykwéy; lérénó yisyó-à pôpô n sòkò, kwlónó n tye.

II. Tō sòkò yî nónó-á wil gbénsê vyâhle n syi.

Á sò kè we sòkò te ne yípî syôsyô ànê sé pérpér yisyó-á me. Tō sòkò yî pérpér ye á wil gbénsê vyâhle syi sô?

Á wil gbénsê ké gblò yahle n syi sô?

Áyâh á gblò yahle, tō sòkò yî pérpér nónó-á wil gbénsê sòkò sràsyiblè, sépi mékì mò yam pyele.

Yam pye pól-à ku, nóré mè n tye. Ñte yam pye-à tē we tō sòkò yî pérpér tyí, sè n ku n tē wë yô, n pì nôle n nóré peke.

III. Tónsàhnóle.

Áyâh tō, képah náh pí tê, képah náh pí káfé, képah náh pí sróle n kah mō, sè nule n kwlo. Kè kí fē pí syō-ñsaħle yamnō túkù kí fē n tē, sō-á tō tnónó yamne, ànê tō syō-ñtān ñyânné nê-á kí fē pō kūnē.

Yíntènmonō tō sókónó yahle n kō, kē n tē n sókō n kwlo gbyēh tō tuke mō mō wål sókō. Képah tō wål kō sè n dō n mō.

Fwō-à fyāh wil sókō, tō náh n kō ple.

Vur-à névi kwokí tē, kē tō kónó pí yár. Kè kí fē névi ko.

Tyi nónó pól-á yo yō, á yñne à á gbljyne n kyomí séle.

Névi tyah yó-à pí yo, té tō me n syi, tō karkí n kō kō wëkì yó ye kam. Légbïne, á yñne à tō yñ yñ kwâh pukubi, à mó sal kyí n tènē dòktôr fō.

Wil wah wah tyi pínó ni kō kē tôle n pí palle, n tē tō kō kē n ne n kō palle.

Píkinyahnole tyi ywō ñgbo:

1. Tir nê me ní n peki wil gbënsê sókō ?
2. Yî nónó me tō sókō ?
3. Tânnó nínó nónó me tō n pí wil gbënsê sókō ?
4. Kwâh nê kí fē ní yam ne névi tē ?
5. Tir nê me á yñne à ne n pí, nê-á kí á ní kō kē kí tôle n pí palle ?

Kwónó kwärtō-òle (8)

Yõke vi n mō mō yî ynile:

Vyâh ànê ynile

2. Kwâh nê yîn me pè ne ní-á wil gbënsê tō n sah sah kwâh gbièle ?
3. Yé yõke vi n mō mō yî tânn-ñgbnō kwâh.
4. Sô me á kí pí té kí á gbljyne n kyomí yní yôñkyekenó yamne ?

Kwónó gbõnukú-òle (11) : Mí n mō mō yîle:

Kè yî ye :

Mínpînó nínó me, nónó-á yâhkí n ne n de, n tē n ne n wil séle. Yâhkí yìngbâh me. Képah me yòtah, nê-á yâhkí yahle n kō, kē náh n sókō yìngbâhwâkō sókō.

Yìngbâh yâhkûle n tekí n mō fókòfókònó nínó sókō yìngbâhngbânné.

Fókòfókònó nínó nôpi n mó yâhkí mè tókó tō tō n sah.

Kwónó gbõni-òle (12): Mìnmonó ànê tónsâhnó dùkûle

Yâhkí, ànê mìnì pèpey, ànê mìnì sìlkìnâle.

Áyâh kwónó nê we sókō, kē sô me kí yah mō tó tûnné. Á kë we ne tónsyâh-á n wil ní sókō, à n karkí wil gbënsê pól sókō. Kâh yni tē wil gbënsê tyah yó sókō, kē yâhkí pèpey sah, n tê yâhkí sìlkìnâ tókó. Tô sìlkìnâ kí syí n sókô fôr ní sókô n tê n sókô

Yní wu dùkùle:

Á yñe à á yníle n kyomí, nê-á kí yóke vi n mɔ mɔ yî kõ sè sé tòlε n pí palle.

Á yñe à á yní wu, áyâh yô te.

Á yñe à á gbløyne n kyomí yî syñsyí kàhnyõnõle. Kéne kyòmìnó yñe wénpile kal névye télole.

Á yñe à á gbløyne n kyomí yóke filì kékè yõnõle, képah náh pí yóke vínkàhmõnõ yõnõle.

Á yñe à á gbløy wilki tyi yísyó pínó soko, sô-á kègbèl kókónì tâhnó ànê gbótlö yah yékínmõnõle á yníle. Névi nê-á tõnsâhnó wèkì mè té-ñkêne, kë kí fè pø yñi yõnkyekenõ yam kékèlè tè no.

Yóke yô dùkùle:

Á yñe à yókelè n tɔ n sah n yô yárr, à kélé n sâh n fân.

Képah kí kèkùrnpýorí tò pí dòdò. Á náh yñe à ne n yô n kah mɔ tòle.

Yóke duke náhnáh yõnõle:

Ayâh me lènõ tyí, gbímegbí á yñe à yóke duke náhnâhlè n yô gbí soko. Yóke nê-á wil gbénsêle n pu, ànê nê-á tâhkìle wil gbénsêle n kõ, ànê nê-á nyâñ yahle n kõ, sépi pól yñe sè we á yóke nápi soko. Á ye káh yóke yíkínõle n yô, sô-á kò, ànê yénkyo pyáhnõle, ànê bótí sènõ soko yîle, ànê sénknõle.

Píkinyahnõle:

1. Yé yóke vi n mɔ mɔ yî pól yni kwâh.

Yìngbâhwókò

Kèkùrnpýoríle

Dyóle, (dyó-ñgbë ànê dyópírlé)

Nanne

Syísyiki

Yóke vi n mɔ mɔ yîle:

Kwónó kwâryâh-òle (9): Yô yô yîle

Ayâh mo yóke yô-ñkêne, kwekì á të, yô dékè á të.

I. Yóke dukenõ tõnõ ye me:

1. Yô yô yî nónó-á wil kòle n pu, sépi yore me dò, wénpì tyí. Sépi ye: kòle, ànê yéñkyo, ànê séngbyôlè, ànê nónolè, ànê yûkûrlè, ànê sénknõle.

2. Yô yô yî nónó-á tâhkìle willè n kõ sépi ye: Yóke syñsyíne, ànê súkârlè, ànê níri yókelè, ànê nârlè, ànê sémukôle, sô-á kwlõle, ànê sóhnkókìle, ànê fârkòkìle, ànê yéñkwlõle, ànê

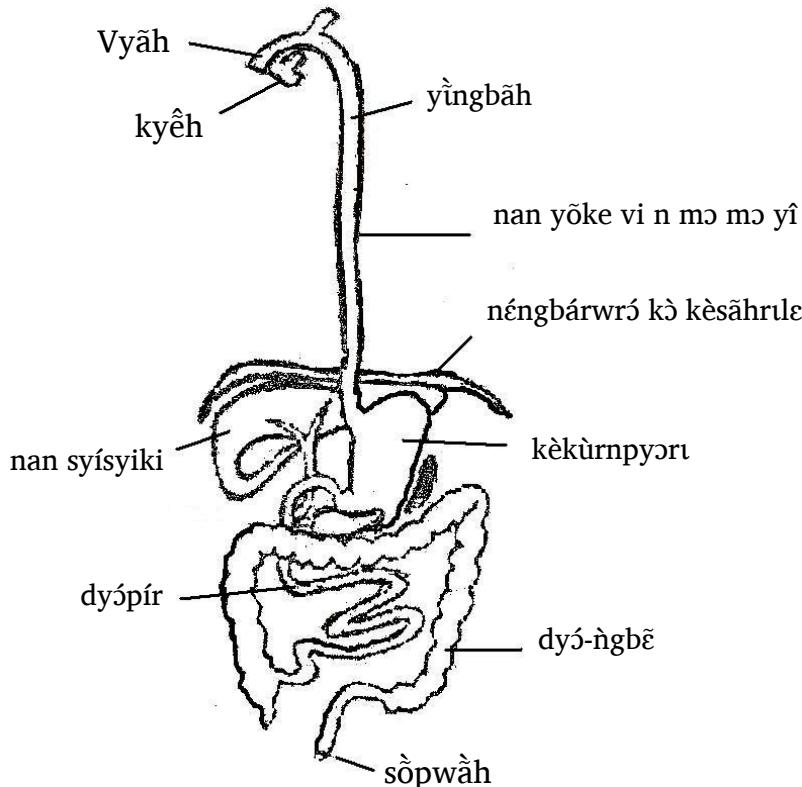
séñknole. Sétah sōkō mō mō yî tō me sô-á màsàkule, ànê titíle, ànê gbéndéle, ànê meyne, ànê séñknole.

3. Yō yî nónó-á nyâñ yahle n kô á tyí sépi ye:

Sésân pyele, ànê pénfénène, ànê pémûle. Vítamínì me sépi sōkō.

II. Ni ànê pn̄e nê-á wil gbénsê sōkō

Áyâh mo té ni wō, níkì-á tē. Ni ye n tō n sah á wil gbénsêle. Képah wil gbénsê titíri tóló nyâh sōkō tōnó pólle n tōkō (¾).

Sô-á névi titíri-à me kíloná lèkwéle, (100) té ñ wil ni pól tyé, ñ titíri ki pi kíloná tükúrí pó kwléle (25).

Ni ànê pn̄e me wil gbénsê sōkō.

Té pn̄e-à n tekí, á ki fë kwâh dohní ké yō pnene, nê-á á n yō pn̄o sōkō, ànê yókenç yísyá tôle sô-á: nónóle, ànê pénfénè swâh yîle, ànê sésân pyele, ànê séñknole.

Képah ye n tē n sah nine névi wil gbénsê sōkō. Névi wil ni-à tyé pō yîni tē tóló lèkwé (100) sōkō tóló tükúrí óle (20%) tè kí ku.

Képah yînné, wénpir fôkô-à kye, á yînné à pn̄e ànê súkârlé n mō ni sōkō ñnne n kô.

Kwóná gbám-òlé (10) : Yôke vi n mō mō yîle.

Vyâh sōkō yñi ye n sâh yókelé, sînsîn kè fô, nénpórí kè vi mō n sâh n fân, té kè n pyé n sōkō yèngbâh sōkō n tiki n yuku fôjó kékùrkì sōkō. Kékùrnpýorí ké gblýyne n yorí n tô. Kâh pi sê, ni yó n wil n kwâr n mō yôke mè sôkô.

Léríná tōnó, képah náh pi nyâh sôkónóntenç náh, yôke mè n vi mō firile. Kéne firu-à n sôkô dyópí sôkô gbí nêne, syisyiki ànê nan ni n fêkí n mō ké sôkô. Ké pal tènsah n sôkô tô sôkô, té ké yésyâ n sôkô dyó-ñgbë sôkô, n kyí n wil fnile sòpwâh sôkô.

Tónsâhná dùkùlé:

Yní wu dùkùlé, ànê yôke pi dùkùlé, ànê yôke dukençle.